

ВСТУП

*Не можна й не треба намагатися стерти минуле лише тому,
що воно не пасує до сьогодення.*

Голда Меїр, жінка неймовірної самодисципліни, рідко відступала, а ще рідше дозволяла собі втрачати контроль над емоціями. Утім, коли американський вертоліт корпусу морської піхоти вилетів з Філадельфії сірого ранку в четверг вересня 1969 року, вона стиснула свою чорну сумочку й пошепки розповіла про власні побоювання своїй давній помічниці Лу Каддар.

Філадельфія стала тріумфом любові для прем'єр-міністерки Ізраїлю. 30 000 людей зібралися в парку Незалежності й співали «Гатікву», розмахуючи постерами «Ми обожнюємо Голду». І мер, і губернатор штату Пенсільванія продемонстрували найвищу пошану немодно вбраній жінці, якій на той час уже виповнився сімдесят один рік. Одначе Голда добре усвідомлювала, що до чого, і вважала, що краще бути зіркою для цих людей, ніж очікувати такого прояву почуттів від Білого дому.

Річард Ніксон був загадкою, республіканцем, який геть не переймався результатом голосування євреїв. Протягом кількох місяців його державний секретар Вільям Роджерс тиснув на Ізраїль щодо співпраці над американсько-радянською мирною ініціативою та наполягав вийти з територій, окупованих 1967 року, в обмін на невизначені гарантії міжнародної безпеки. Цей план був уособленням того, що Голда ненавиділа понад усе, а саме — зарозумілості й надмірної пихи великої держави, тому вона домагалася запрошення до Вашингтона, щоб зупинити Роджерса й переконати Ніксона надати їй бойові гелікоптери *Phantom*, бомбардувальники *A-4 Skyhawk*, ракети класу «земля — повітря» та позику в 200 млн доларів з подальшою сплатою низьких відсотків.

Голда могла б почуватися спокійніше, якби зрозуміла, що Білий дім був однаковою мірою схвильований. У таємному кабінеті посол США в Ізраїлі радив узагалі не запрошувати Меїр. Вона намагатиметься переконати президента відмовитися від переговорів з Радянським Союзом, і, «мабуть, її зусилля не будуть марними», як писав Волворт Барбур. Ось його слова: «Якби такі заклики обмежувалися приватними обговореннями, це завдало б незначної шкоди, хоча розмови можуть бути неприємними з огляду на їх емоційність. Однак якщо їх повторюватимуть, як ми побоюємося, на телепрограмах “Обличчя нації”, “Знайомство з нацією”, у Національному прес-клубі, то можемо зіткнутися з великим внутрішнім збуренням».

На той момент Голда була прем'єр-міністеркою Ізраїлю лише протягом шести місяців, але було очевидно, що вона не просто ще одна очільниця держави чи ще один прем'єр-міністр Ізраїлю. Протокольний відділ Державного департаменту був завалений запрошеннями на офіційну вечерю,

Ніксон і його дружина Пет виявляли гостинність, у вечір приїзду Голди прийшли сотні інвесторів та конгресменів, лідерів єврейських громад, губернаторів, активістів та артистів, які сподівалися поласувати разом з нею камбалою з виноградом від шеф-кухаря Білого дому. В Лос-Анджелесі Нельсон Ріддл створював спеціальну музику на свято в Голлівуді, організоване на її честь.

У Нью-Йорку очікуваний візит Голди Меїр спричинив суперечки між мером Джоном Ліндсеєм та його супротивниками в жорсткій виборчій кампанії, які стояли поруч із Голдою в аеропорту. Тоді *The New York Times* звинуватив мера в тому, що він скористався візитом Голди як політичною вигодою, організувавши для неї найрозкішнішу вечерю в історії міста. Були запрошені понад 1100 гостей, ціна обіду на людину дорівнювала 25 доларам. За три роки, коли місто встановило рекорд, пов'язаний з відкриттям Генеральної Асамблеї ООН, список запрошених гостей дорівнював 800.

Під час першої поїздки до Сполучених Штатів після вступу Голди на посаду Комітет з питань зовнішніх відносин при Сенаті запросив прем'єрку на каву та сніданок із групою від Палати представників. Голда Меїр була зареєстрована на *Meet the Press* і *Today*, а також на зустрічі з редакторами *New York Times*, *Los Angeles Times*, *Time*, *Life*, *Fortune* і *Newsweek*. *AFL-CIO* запросила Меїр виступити з промовою на їхніх щодворічних заходах в Атлантік-Сіті. Деяццю її часу зажадали привернути знаменитості — від колишнього віце-президента Губерта Гамфрі, впливового представника Демократичної партії Аверелла Гаррімана й губернатора Нью-Йорка Нельсона Рокфеллера до преподобного Біллі Грема.

Ще перед поїздкою Меїр до США її помічники переймалися двома вечірніми сукнями та придбаними нею капелюшками,

а також тим, чи погодиться вона надягати рукавички у випадках, коли того вимагає дипломатичний протокол. Утім, сама Голда замислювалася лише над тим, як пояснити Ніксону, чому Ізраїль не виведе «жодного солдата з жодного дюйма землі», поки араби не підпишуть мирну угоду.

Ніксон швидко вгамував її страхи. Попри нагадування своїх радників, які застерігали його не піддаватися чарам ізраїльської прем'єр-міністра, провівши понад півтори години наодинці з жінкою, що годилася б йому в бабці, Ніксон не міг опиратися їй.

— Я добре пам'ятаю, коли ми сіли на стільці в Овальному кабінеті та ввійшли фотографи... Ми поручкалися, вона всміхалась і робила вельми дружні зауваги, — пригадував Ніксон.

Коли фотографи вийшли з кімнати, Меїр схрестила ноги, закурила цигарку і сказала:

— Тепер, пане президенте, що ви робитимете з тими літаками, які про які ми просимо та які нам дуже потрібні?

Голда Меїр діяла як чоловік і хотіла домовлятися як чоловік. Немає сумнівів у тому, що вона була дуже сильною, розумною лідеркою¹.

Того вечора під час розкішного офіційного прийому, на якому запрошених розважали Леонард Бернстайн та Ісаак Стерн, він привітав свою почесну гостю словами: «Уперше... ми мали за честь приймати голову уряду іншої держави, яка є жінкою. Я можу тільки сказати... що згадую, як Давид Бен-Гуріон якось назвав нашу вельми шановну гостю найкращим чоловіком у його кабінеті»².

— Я також пригадую старе єврейське прислів'я про те, що чоловіка зроблено з м'якої глини, а жінку — з твердого ребра, — вів далі Ніксон.

Потім він порівняв Голду з біблійною пророчицею Деворою, яка «любила свій народ і добре йому служила», зазначивши, що вона забезпечила «мир на землі протягом сорока років».

Для нас ці слова звучать протекторально. Так само сприйняла їх і Голда, яка здригнулася, почувши їх: вона ненавиділа ці вислови Бен-Гуріона та пов'язані з ними почуття. Проте Голда Меїр з'явилася задовго до Маргарет Тетчер, Беназір Бхутто, Корасон Акіно й Ангели Меркель, задовго до того, як Гіларі Клінтон подала заявку на посаду президента США, на яку кинула тінь не так стать кандидата, як її незручна історія з виборцями, яких вона намагалась уласкавити. Голда була першопрохідцем і аномальним явищем у владі, і вона подолала цей шлях, як годиться, тримаючи язика на припоні.

Ідучи з тієї вечери, Пет Ніксон поцілувала Голду на прощання. Президент усміхнувся сьйною усмішкою. І Голда повернулася до будинку Блера, де вони з Лу зупинилися, весело обговорюючи квіти, картини й елегантне вбрання жіноцтва³.

Протягом цілого тижня мандруючи з Вашингтона до Нью-Йорка, Лос-Анджелеса та свого рідного міста Мілуокі, Голда й далі цілеспрямовано висвітлювала погляди Ізраїлю на конфлікт на Близькому Сході на перших шпальтах національних газет, причарувавши політичних лідерів і керівників ЗМІ, а також збираючи такі натовпи, що можновладці просто не могли цим нехтувати. У Національному прес-клубі вона заворожувала впливових журналістів своєю дотепністю.

— Чи буде Ізраїль розглядати можливість скористатись ядерною зброєю, якщо араби знову нападуть? — запитав один репортер.

— Ми впораємось і звичайною зброєю, — відповіла Голда.

Коли голова клубу попросив у Голди рецепт фаршированої риби, про смак якої йому розповів її онук, вона пообіцяла

приготувати обід на всю групу, коли приїде до США наступного разу⁴.

У серйозніших інтерв'ю вона висловлювалася так само дотепно. Відповідаючи на запитання журналіста *New York Times* про окуповані території, вона відповіла:

— Нам не пощастило, що сварка між нами й арабськими країнами... стосується проблеми території... Арабським країнам бракує піску?.. Якщо саме в цьому річ, то протягом останніх 21 року, вважаю, ми могли б знайти якесь рішення — трохи пісочку їм, трошки пісочку нам. Агов, ви маєте справу з дорослими, з очільниками держав?⁵

У Лос-Анджелесі губернатор Рональд Рейган підлещувався до Меїр, а Грегорі Пек та Джек Бенні змагалися за її увагу на святі в Голлівуді. Вона взяла з собою Генрі Кіссінджера на сентиментальну зустріч у своїй рідній початковій школі в Мілуокі, де 243 школяри-афроамериканці подарували їй альбом зі старими табелями успішності маленької Голди Мабович та фотографіями серйозної молодички в блузці з високим коміром.

У президентських апартаментах у *Waldorf-Astoria* в Нью-Йорку вона купалася в неймовірній зірковій славі. Майже 3000 єврейських лідерів вилетіли в місто на звану вечерю, організовану на її честь. І понад 15 000 чоловік з беджами *SHALOM GOLDA* вітали її в мерії, де жваво торгували мініатюрними ізраїльськими прапорцями за сімдесят п'ять центів кожен.

— Ви не маєте бути євреями, щоб любити Голду, — виголошував кандидат на посаду мера Джон Марчі.

Ліндсей зазначив про «нерозривний зв'язок духу» між містом та Ізраїлем, заявивши таке:

— Пані прем'єр-міністр, Нью-Йорк — ваш⁶.

Голда відповіла з властивою їй скромністю:

— Знаю, що ви тут, щоб привітати не мене, але через мене — народ Ізраїлю, матерів і батьків, юнаків у шанцях на пагорбах Суецу та Йордану, молодих удів, дітей-сиріт, себто тих людей, чий дух є високим, рішучість — непохитною, — сказала вона⁷.

Вона, у найкращому випадку, наполовину мала рацію. Ізраїль мав бути підтекстом, але історією візиту Голди була сама Голда.

— Поміркувати над тим, як жінка з таким сумним обличчям відіграла важливу роль у розбудові батьківщини для єврейського народу, — сказав один літній чоловік, який проїхав ціле місто, щоб почути її промову в Сіті-Холл-парку⁸.

Це був надзвичайний прийом для жінки, котру кожен вважав хіба що за дбайливого прем'єр-міністра. Давид Бен-Гуріон, батько-засновник ізраїльської держави, зустрівся з Гаррі Труменом, Дуайтом Д. Ейзенгауером та Джоном Кеннеді, але йому так і не вдалося дістати офіційне запрошення до Вашингтона. Попередник Голди, Леві Ешкол, був запрошений Ліндоном Бейнзом Джонсоном, але з певними хитрощами, тож коли він відвідав Нью-Йорк за кілька місяців до своєї смерті в лютому 1969 року, офіційні власті заведве визнали присутність Ешкола.

Натомість бойова, просякла нікотинном, вбрана в бахматі костюми та взута в ортопедичні черевики бабуся, котра говорила з акцентом будь-якою мовою, крім їдишу, спричинилася до того, що одна з найменших країн світу стала міжнародним світочем. Вона очолювала переліки «Найвродливіша жінка» у Сполучених Штатах, Великій Британії та Нідерландах, збирала величезні аудиторії від Мілуокі до Бостона, її святково вітали не тільки в Голлівуді, а й у кулуарах влади